

DESIGNVINTTI

Osallistavaa kokoelmatyötä ja museokokoelman digitaalista saavutettavuutta

*Designmuseon Designvintti-toiminnassa museokävijöitä osallistetaan vuorovai-
kutuksellisesti kokoelmatyöhön. Ohjaajina ja fasilitaattoreina toimivat kokoel-
matyöhön ja käsiteltävään arkistoon perehtyneet museo-oppaat. Katsauksessa
kerrotaan, miten kokoelmaesineiden tutkimiseen perustuva yleisötyö siirrettiin
verkkoon pandemia-aikana muotoilija Gunnel Nymanin arkistoa käsittelevän
näyttelyn yhteydessä, ja mitä prosessissa opittiin.*

Designvintillä yleisö saa tutustua museon kokoelmaan lähietäisyydeltä ja pää-
see kokeilemaan sen parissa tehtävää työtä ohjatusti. Designmuseon kokoel-
maosaston ja yleisötyön yhteinen konsepti luotiin vuonna 2018 Museoviras-
ton innovatiivisten hankkeiden avustuksella. Museon kolmannen kerroksen
"vintille" luotiin fyysinen tila – näyttely ja tallennuspiste – sekä toimintamalli,
jossa museoyleisö haastettiin tutkimaan muotoilun kansallista kokoelmaa ja
osallistumaan kokoelmatyöhön digitoinnin ja luetteloinnin muodossa.

Kokoelmaosasto valitsi Designvintille käsiteltäväksi aiemmin digitoimat-
tomia tai luettelottomia kokonaisuuksia, ja aineistoista koottiin tilaan
vitriininäyttely. Museon kokoelmatietokanta oli yleisön käytössä, ja sama tila
palveli lisäksi tutkijoiden asiakaspalvelupisteenä. Museon oppaat toimivat
Designvintillä kaksoisroolissa: kokoelmatyöstä vastaavina digitoijina ja ylei-
sötyön ohjaajina. Uuden toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen otettiin
mukaan museon ystävähdistyksen Damy ry:n vapaaehtoisia, joita toimi sekä
kokoelmatyön tehtävissä että avustajina yleisötapahtumissa.

Designvintti oli toiminnassa lokakuusta 2018 lähtien vuoden 2019 lop-
puun, ja käsittelyssä oli neljä kokonaisuutta: tapetit, lelut sekä muotoilijoiden
Hilkka-Liisa Ahola ja Margareta Ahlstedt-Willandt yksityisarkistot. Design-
vintti oli avoinna yleisölle tiistaisin, jolloin museo on avoinna pidempään
ja jolloin järjestetään myös museon ilmaisilta *Designilta* kerran kuussa. Eri

Kuva 1. Designvintin kokoelmatyöhön osallistava avoin työpiste oli toiminnassa vuosina 2018–2019. Näyttelyn suunnitteli työryhmän kanssa sisustusarkkitehti Wilhelmiina Kosonen, joka suunnitteli myöhemmin myös Gunnel Nyman Avoin arkisto -näyttelyn. Kuva Pasi Haaranen.

aiheiden asiantuntijavieraita kutsuttiin luennoimaan yleisölle ja tapahtumallisuuden avulla pyrittiin edistämään saavutettavuutta ja lisäämään Designvintin tunnettuutta.¹

Gunnel Nyman – Avoin arkisto

Uusi käänne Designvintin toimintaan saatiin, kun konsepti otettiin lähtökohdaksi suunniteltaessa näyttelyä muotoilija, lasitaiteilija Gunnel Nymanin (1909–1948) arkistolahjoituksesta. Arkiston digitointityötä tuki Opetus- ja kulttuuriministeriö.² Näyttely *Gunnel Nyman – Avoin arkisto* (22.1.–30.5.2021) esitteli kokoelmatyön prosesseja ja tutki, mitä arkistolle tapahtuu, kun se siirtyy osaksi Designmuseon kokoelmaa, sekä miten suunnittelijan yksityisestä arkistosta tulee tässä prosessissa yhteistä ja saavutettavaa tietoa kaikille. Näyttelyn avoimessa tallennuspisteessä yleisö kutsuttiin luetteloimaan ja skannaamaan kokoelman piirustuksia museon tietokantaan.³ Koronapandemian poikkeusaika rajoituksineen ja museoiden sulkeminen vaikuttivat sekä näyttelyprosessiin että vuorovaikutuksen mahdollisuuksiin näyttelytilassa. Tilanne kannusti tutkimaan osallistumisen muita muotoja online-tapahtumissa. Näyttely toimikin digitaalisen yleisötyön paikkana pandemian aikana ja avautui fyysisesti yleisölle vain viimeisen kuukauden ajaksi.

Gunnel Nymanin suuri arkistokokonaisuus tuli Designmuseoon lahjoituksena taiteilijan perikunnalta vuonna 2019. Lahjoitus sisältää laajan luonnospiirustuskokoelman, kirjeenvaihtoa, valokuvia ja muuta säilynyttä arkistoaineistoa sekä muutamia esineitä. Aineisto kattaa taiteilijan koko uran 1930-luvun alusta vuoteen 1948. Piirustukset ovat pääasiassa huonekalu-, tekstiili-, valaisin-, käyttöläsi- ja taidelasiesineiden luonnoksia.

Arkiston digitointi aloitettiin museossa syksyllä 2020. Sitä ennen arkistokokonaisuus järjestettiin ja siitä tehtiin alustava arkistoluettelo. Projektityöstä vastasivat museo-oppaat Pinja Nousiainen ja Jaakko Simola. Neljän kuukauden intensiivisellä digitoitijaksolla sekä yhden kuukauden kestäneen näyttelyn avoinna olon aikana skannattiin ja tunnistusluetteloitiin museon kokoelmanhallintajärjestelmään yhteensä 1935 luonnosta.

Kokonaisuudesta valittiin projektin aikana noin 500 edustavaa luonnosta, jotka julkaistiin suomalaisten arkistojen, kirjastojen ja museoiden Finna.fi-hakupalvelussa. Designmuseo julkaisi ensimmäistä kertaa yksittäisen suunnittelijan laajan aineiston Finnassa. Samassa yhteydessä toteutettiin kouluja varten Finna Luokkahuoneeseen oppimista tukeva tehtäväkokonaisuus *Gunnel Nyman – Luonnoksesta lasiesineeksi*.⁴

Yleisötyötä arkistopöydän ääressä

Koronapandemia vaikutti Gunnel Nyman -näyttelyn toteutukseen. Projektin alkua jouduttiin siirtämään. Vuodenvaihteessa 2021 museon näyttelyosasto alkoi rakentaa näyttelyä tietoisena siitä, että yleisö ei ehkä pääse tutustumaan siihen fyysisesti lainkaan. Designvintin työryhmä, johon kuului oppaiden lisäksi yleisötyön, kokoelman ja viestinnän edustajia, tapasi etäkokouksissa. Suunnittelimme yleisötyötä ja kokoelmatyön avaamista niin, että kohtaaminen tapahtuisi sosiaalisessa mediassa.

Millaista on somen kautta tapahtuva yleisötyö? Millaiselle yleisölle silloin avaamme kokoelmatyötä? Päätimme tehdä helposti lähestyttäviä, lyhyitä ja näyttelyn aihetta syventäviä suoratoistettuja tapahtumia eli live-striimejä kuten etäopastuksia ja haastatteluita.

Kuva 2. Yli 70 vuotta vanha paperimateriaali on osittain haurasta ja vaatii siksi erityistä huomiota käsitelyssä. Osa Gunnel Nymanin arkiston piirustuksista on toteutettu hyvin viimeistellysti, osa on tehty rullasta repäistylle luonnospaperille nopeasti, ja yksi objekti voi sisältää monimuotoista informaatiota esineluonnoksista kauppalistoihin. Opas Jaakko Simola (vasemmalla) striimaa viikoittaista etäopastusta, jota vetää opas Pinja Nousiainen. Kuva Minni Soverila.

Kuva 3. Keramiikkatuotteiden suunnittelua käsittelevässä Arkistoavaus-jaksossa opas Pinja Nousiainen (vasemmalla) jututti kokoelmaintendentti Susanna Thielä. Tapahtuma julkaistiin Designmuseon Instagram-tilillä. Kuva Designmuseon Instagram-tililtä.

Myös online-termi kuvaa työtä. Vertailuaineistona ja esikuvana olivat kansainväliset vastaavat konseptit. Esimerkiksi Nordiska museet on esitellyt kokoelmiaan sosiaalisessa mediassa. Etäopastuksista ja videoista Designmuseolla oli aiempaa kokemusta, mutta Instagramissa striimatut kokoelmien esittelyt olivat uusi työmuoto. *Arkistoavauksiksi* nimettyjen lyhyiden ja aineistokeskeisten tapahtumien alustaksi valikoitui Instagram ja striimatut näyttelyopastukset jaettiin Facebookin kautta. Visuaalisuus ja kommunikatiivisuus vaikuttivat alustavalintaan.

Uusimuotoinen työskentely antoi suuremmallekin yleisöjoukolla mahdollisuuden tarkastella aineistoa kotoa käsin, mutta hyvin läheltä oppaiden kanssa: kameran tuominen esineen luo, kuvailu, kontaktin ottaminen, kysymysten esittäminen ja niihin vastaaminen toi välittömyyttä etätapahtumaan. Materiaalin lähikuvaaminen toi erityistä intiimiyttä aiheen esittämiseen.

Kenties juuri Instagram-ympäristö oli helposti saavutettava katsojalle. Valitsimme Arkistoavausten tyyliksi Designmuseon näyttelyihin suuntautuvilla etäopastuksillakin käyttämämme dialogin kahden henkilön, oppaan ja kuvajan välillä. Tällä muodolla halusimme kutsua katsojan mukaan keskusteluun. Arkistoavausten muoto oli tuttavallisen oloinen. Palautteen ja aktiivisuuden perusteella arvioimme, että materiaalin äärellä oli luontevaa lähestyä museotyöntekijää ja osallistua dialogiin.

”Kannustimme jokaisen live-striimin ja opastuksen aikana kysymään ja kommentoimaan. Osa yleisöstä osallistui jokaiseen tapahtumaan, osa moniin.”

Pyrimme Gunnel Nymanin arkistoaineiston monipuoliseen esittelyyn. Laadimme taulukon, johon nostimme eri näkökulmia, materiaaleja ja sisältöjä, jotka vaikuttivat ajankohtaisilta ja kiinnostavilta. Talven pimeydessä tuntui luontevimmalta esitellä valaisinsuunnittelua, kevään edetessä jatkoimme erilaisiin materiaaleihin Nymanin suunnittelutyössä ja päätimme sarjan kansainvälisiin näyttelyihin ja Nymanin tuotannon laajempiin merkityksiin. Oli selvää, ettei ohjelmasarjan teemojen kulku välttämättä ollut yksittäiselle katsojalle olennaista, mutta sisäinen järjestys tuntui suunnittelussa tärkeältä. Tavoitteeksi asetettiin laajentaa käsitystä Nymanin työstä ja urasta muotoilijana, mihin arkisto antaa mahdollisuuden. Huomiota saivat lasin ohella valaisinsuunnittelu, mutta myös muut materiaalit kuten tekstiili ja keramiikka sekä huonekalu- ja sisustussuunnittelu.

Kolmen kuukauden viikoittaisten tapahtumien pääteemat olivat: valaisimet, materiaalit ja materiaalisuus sekä lasi. Arkistoavauksia toteutettiin yhteensä yhdeksän kappaletta. Kokoelmatyö ja arkistomateriaalin hyvä tuntemus olivat edellytyksiä sille, että Arkistoavausten tuottaminen onnistui. Kuukausien luettelointityö helpotti keskeisten teemojen hahmottamista ja mahdollisti kiinnostavien valintojen tekemisen. Jokaisesta teemasta valittiin yksi luonnos, kirje, näyttelykutsu tai esine, jonka nostimme avauksen keskiöön. Objekti toimi koko teeman kiteyttäjänä, jonka kautta aihetta voitiin käsitellä monipuolisesti. Tukena oli usein hyvä valikoima piirustuksia.

”Kun Arkistoavauksen aiheena oli Pariisin maailmannäyttelyn ja Milanon triennaalin kunniakirjat, pystyimme etsimään arkistosta taiteilijan kuoleman jälkeen leskelle lähetetyn kirjeen, jossa hänet kutsuttiin noutamaan kunniakirja Italian suurlähetystöstä.”

Jokaisen kuukausittaisen teeman ohjelmaan kutsuimme haastateltavaksi asiantuntijavieraan. Nämä haastattelut videoitiin ennakoon ja jaettiin sekä museon nettisivujen että Facebook-sivujen kautta. Asiantuntijavieraina olivat vuorollaan filosofian tohtori Kaisa Koivisto, toimittaja ja taidehistorioitsija Anna-Kaisa Huusko, antiikkikauppias Ville Linna, paperikonservaattori Anna Aaltonen sekä taidehistorioitsija ja vapaa kirjoittaja Pia-Maria Montonen. Heillä oli työnsä kautta kokemuksia arkistoista ja henkilökohtainen kiinnostus Gunnel Nymania ja hänen työtään kohtaan.

Koronatilanteen helpottuessa *Gunnel Nyman - Avoin arkisto* -näyttely pystyttiin avaamaan turvallisesti museokävijöille näyttelyn viimeiseksi kuukaudeksi. Suora kohtaaminen yleisön kanssa mahdollistui, vaikkakin tiukoin rajoituksin. Näyttelyn arkkitehtuuri oli suunniteltu niin, että piirustusaineiston kokoelmatyö oli tärkeä osa näyttelyä. Projektin digitoinnista vastaavat oppaat

työskentelivät keskellä näyttelyä ja kävijät saivat tehdä kokoelmatyötä yhdessä museotyöntekijän kanssa. Osallistamisesta tuli kuitenkin koronarajoitusten vuoksi yhteistä keskustelua ja tallennusprosessin kuvailua sanallisesti, kun omin käsin tehtävä työ ei ollut turvallisuuden vuoksi sallittua. Neljän viikon aikana osallistettuja näyttelyvieraita oli noin 200. Heidän kanssaan muun muassa skannattiin, numeroitiin ja luetteloiitiin Nymanin arkistoaineistoa. Luonnoksia luetteloiitiin ja digitoitiin 275 kpl näyttelyn ollessa auki yleisölle.

Mitä opimme Gunnel Nyman -projektissa?⁵

Projektin aikana huomasimme, että kiinnostus arkistomateriaalin saavutettavuutta kohtaan on lisääntymässä. Yksityisarkistot ja niiden kautta avautuva persoona kiinnostavat yleisöä. Myös yleisön kyky tulkita museon moninaista aineistoa vaikuttaa kehittyvän – se todentuu kiinnostuksessa ja kysymyksissä. Museoiden kokoelman saavutettavuudesta virisi keskusteluja myös monen museoalan tai muun muistiorganisaation ammattilaisen kanssa heidän vieraillessaan näyttelyn työpisteellä.

“Eilen työpisteellä kävi tietoasiantuntija kirjastosta. Hänellä oli luonnollisesti paljon innostusta pohtia esim. Finnaan sisältyvän tiedon systematisointia ja linkittämistä ym. Miten museoalalla saadaan käyttöön jo olemassa olevat eri systeemit optimaalisella tavalla ja uusi teknologia samoin kuin arkisto- ja kirjastoalalla on jo edetty?”

Arkistotyö antoi digitoinnista vastaaville museo-oppaille hyvän perustan ja syvällisen näkemyksen toteuttaa aiheesta yleisötyötä eri muodoissa. Hanke lisäsi Designmuseon omaa ymmärrystä museokokoelmien ja museoiden keräämän arkistoaineiston täydentämisen ja käsittelyn tavoitteista. Designvintin yleisötyö antoi ainutlaatuisen mahdollisuuden kertoa museon yleisöille muotoiluhistorian tiedon rakentamisen perustana olevasta arkistotyöstä ja tutkimuksesta.

Pandemia sai museon kehittämään digiosaamista. Yksi digitaalisesti toteutettavan yleisötyön suurista eroista live-kohtaamiseen verrattuna on se, että verkossa on vaikea tietää, kuka on yleisö. Esimerkiksi Instagram-lähetyksessä ei voi kohdistaa sanoja erilaisille yleisöryhmille samalla tavalla kuin fyysisessä kohtaamisessa.

Museoesineiden aineellisuuden välittäminen onnistui kuitenkin yli odotusten, sillä kameralla pääsee turvallisesti lähelle arkistomateriaalia. Lähikuvat

ihastuttivat seuraajia. Oppaat kokivat myös uudenlaista läheisyyttä digitaalisessa ympäristössä. He saivat chat-muodossa paljon kommentteja tai terveisiä läheltä ja kaukaa sekä saivat elävän muistutuksen siitä, että myös museon ulkopuolella olevat ihmiset ovat kiinnostuneita arkistoista. Tämä motivoi.

Verkkonäkyvyys ja saavutettavuus ovat lisänneet arvostusta oppaan työtä ja museoiden yleisötyötä kohtaan. Sosiaalisen median tilastojen kautta saamme uudenlaista tietoa palveluidemme käyttäjistä, ja tämä voi muuttaa toimintaamme tulevaisuudessa. Ymmärrys museon käyttäjistä avartuu.

Gunnel Nyman -projekti perustui tekemällä oppimiseen: se oli uusien esiintymistaitojen kehittämistä ja teknologioiden haltuunottoa. Tietosisällön hallinnan ohella oppaan on käytettävä aikaa ja vaivaa suunnitteluun, käsikirjoittamiseen ja harjoitteluun, jotta esitys näyttää mukavalta.

Prosessista oppiminen ja yhteistyö museon kaikkien osastojen asiantuntijoiden kanssa oli yksi parhaista tuloksista. Oppaat olivat avainasemassa yleisön sitouttamisessa, mutta projekti ei olisi toteutunut ilman asiantuntijoiden tiimityötä. Kun toiminta suunniteltiin yhdessä, näyttely yhdisti museon osastot: kokoelmat, yleisötyön, näyttelyt, viestinnän ja asiakaspalvelun. Koimme myös tärkeäksi, että kollegat muista museoista seurasivat työtämme – Suomen museot ovat yhteisöllinen verkosto.

Designmuseon Designvintti-työryhmä Gunnel Nyman -projektissa: Elina Battarbee, Pinja Nousiainen, Jaakko Simola, Minni Soverila, Leena Svinhufvud, Susanna Thiel ja Merja Vilhunen.

SAMMANDRAG

Designvinden - interaktivt samlingsarbete och digital tillgänglighet av museisamlingen

I Designmuseets verksamhet på Designvinden får besökarna interaktivt medverka i samlingsarbetet. Som handledare och facilitatorer fungerar museiguider som är insatta i samlingsarbetet och i arkivet som bearbetas. I översikten berättas om hur forskningen av föremålsobjekt som baserar sig på publikarbete under pandemin flyttade ut på nätet och vad man lärde sig i processen. Projektet genomfördes i samband med en utställning om formgivaren Gunnel Nymans arkiv.

ABSTRACT

Design Attic - interactive collection work and digital accessibility of the museum collection

In the Design Museum's activities at Designvintti (Design Attic), visitors can interactively participate in the collection work. Museum guides well-acquainted with both the collection work and the archive that is being processed act as supervisors and facilitators. This review tells how the research of museum objects based on audience work went online during the pandemic and what was learned from this process. The project was carried out in connection with an exhibition presenting the archives of designer Gunnel Nyman.

Viitteet

- 1 Kokoelmaintendentti Susanna Thiel ja vastaava museolehtori Leena Svinhufvud esittelivät Designvintti-konseptia 15.10.2020 ICOM-ICDAD Hidden Gems -webinaarissa otsikolla *The Design Attic: Investigating Hidden Processes in Designer Archives*. <https://icom-icdad.org/?page=3> (verkko-osoite marraskuussa 2021).
- 2 Opetus- ja kulttuuriministeriön erityisavustus digitaalisen kulttuuriperinnön saatavuuden ja säilyttämisen tukemiseen, yhteisiin palveluihin yleisille kirjastoille sekä museokoelmien digitalisaation edistämiseen, 2020.
- 3 Gunnel Nyman Avoin arkisto, Designmuseum. <https://www.designmuseum.fi/fi/events/gunnel-nyman-avoin-arkisto-nayttelyn> (verkko-osoite marraskuussa 2021).
- 4 Finna Luokkahuone: Gunnel Nyman luonnoksesta lasiesineeksi, Designmuseum. <https://www.finna.fi/Content/gunnel-nyman> (verkko-osoite marraskuussa 2021).
- 5 Leena Svinhufvud esitteli hankkeen kokemuksia 18.10.2021 MuseumNext Digital Learning Summit -webinaarissa otsikolla Digital Engagement and Learning at Design Museum Helsinki. <https://www.museumnext.com/events/digital-learning-summit/schedule/> (verkko-osoite marraskuussa 2021).